

Koronavirüs Sürecinin Turizm Sektörüne Etkisi ve Salgına Karşı Alınan Tedbirler

Effect of Coronavirus Process on Tourism Sector and Precaution Taken Against the Pandemic

Dr.Öğr. Üyesi Pembeğül ÇAKIR¹ - Mahmut BARAKAZI²

Başvuru Tarihi: 18.08.2020

Kabul Tarihi: 21.09.2020

Makale Türü: Derleme

Öz

Hizmet sektöründe önemli bir ekonomik ve sosyal role sahip olan turizm sektörü, istihdam, döviz girdisi, bölgesel kalkınma, üst yapı arzı ve diğer sektörlerin gelişimine katkı sağlaması nedeniyle önemli faaliyetler bütünü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ülkeler, ekonomik, kültürel ve sosyal gelişimi destekleyen turizm faaliyetlerine ciddi oranda önem vermekte ve kriz durumlarında turizm sektörüne gerekli destekleri sağlamaktadır. Turizm faaliyetlerinde ortaya çıkabilecek olası sorunların önüne geçmek için de kriz yönetimi ve tedbir politikaları uygulamaktadır. Ancak savaş, doğal afet, politik sorunlar ve salgın gibi durumlar turizm faaliyetlerinin kısmen veya tümünden durmasına neden olmaktadır. Bu krizlere karşın önceden tedbirli olmak isteyen hükümetler ve yerel yöneticiler kriz yönetimi politikaları geliştirmekte veya kriz sonrası olası tedbirleri ele almaktadır. Koronavirüs salgını da Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan şehrinden tüm dünyaya yayılarak pek çok sektörü durma noktasına getirdiği gibi turizm faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, salgın sürecinin tüm dünyada yürütülen turizm faaliyetlerini nasıl etkilediğini istatistiksel olarak belirtmek ve turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için alınan önlemleri ortaya koymaktır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde; tüm dünyada gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin ciddi oranda azaldığı görülürken salgına yönelik endişelerin devam edeceği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ekonomi ve diğer faktörler nedeniyle turizm faaliyetlerinden elde ettiği gelirleri kaybetmek istemeyen ülkeler, başta vergi olmak üzere birçok finansal, danışmanlık ve destekleyici paketlerle turizm sektörüne destek vererek tedbirler almaya başlamışlardır. Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç ise her türlü olası tedbire rağmen gelecek yıllardaki turizm istatistiklerinin normale dönme ihtimalinin sınırlı olacağıdır.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, Salgın, Turizm, Kriz, Tedbir

¹ Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi, pcakir@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1408-5095

² Harran Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, mahmutbarakazi@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2468-7981

Abstract

The tourism sector, which has an important economic and social role in the service sector, is considered as a whole of important activities as it contributes to the development of employment, foreign Exchange input, regional development, superstructure supply and other sectors. For this reason, countries attach great supporting to tourism activities that support economic, cultural and social development and provide the necessary support to the tourism sector in crisis situations. It also applies crisis management and precaution policies to prevent possible problems that may arise in tourism activities. However, situations such as war, natural disaster, political problems and pandemic cause partial or total cessation of tourism activities. Despite these crises, governments and local administrators who want to be cautious are developing crisis management policies or taking possible measures after the crisis. Covid 19 pandemic spread to the whole World from Wuhan, People's Republic of China, and brought many sectors to a stand still, affecting also tourism activities negatively. In this context, the aim of there search is to state in a statistical way how the pandemic process affects the tourism activities carried out all over the World and to reveal the precautions taken for the sustainability of tourism activities. When the results of there search are examined; While it is seen that the tourism activities carried out all over the World have decreased significantly and it is understood that the concerns regarding the pandemic will continue. However, countries that do not want to lose their revenues from tourism activities due to the economy and other factors have started to take measures by supporting the tourism sector with many financial, consultancy and supportive packages, especially taxes. Another result obtained in the research is that despite all possible measures, the probability of returning the tourism statistics to normal in the coming years will be limited.

Keywords: *Coronavirus, Pandemic, Tourism, Crisis, Precaution*

Giriş

Büyümekte ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde istihdam, yatırım, teknolojik kapasite gelişimi ve sektörlerin işbirliği oldukça önemlidir. Turizm sektörü de bu faktörleri gerçekleştirebilmesi ve ülkelerin refah düzeyine sağladığı ciddi katkılar sebebiyle iktisadi açıdan dikkat çekmektedir. Seyahat, konaklama ve ulaştırma hizmetleri başta olmak üzere pek çok alanda hizmet veren turizm faaliyetleri, ekonomik döngü içerisinde önemli bir yer tutmakta ve sektöre uğradığı dönemlerde diğer sektörleri de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle karmaşık ve hassas yapısı nedeniyle kırılabilir olan ve tüketiciler tarafından kolay ikame edilebilen turizm faaliyetlerine karşı kriz yönetimi ve tedbir politikaları geliştirilmesi gerekmektedir.

Turizm faaliyetleri, 2019 yılında bir önceki yıla göre turist varış ve turizm gelirlerinde yaklaşık yüzde 4'lük bir büyüme gerçekleştirerek bir buçuk milyar turist varışı ve bir trilyon yedi yüz milyar Amerikan dolarını aşan turizm gelirleri elde etmiş ve küresel bir ekonomik güç olduğunu kanıtlamıştır (UNWTO, 2020a). Bu durum hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ekonomilerin yer aldığı destinasyonların daha yoğun rekabet etmesine neden olmuş ve turizm faaliyetlerinde hizmet kalitesinin artırılması, sektörün teşvik edilmesi ve girişimciliğin yoğun şekilde

desteklenmesini sağlamıştır. Ancak üst üste yedi yıl büyüme gösteren turizm faaliyetleri, 2020 yılında tüm Dünya’da hızla yayılarak bütün kıtaları etkileyen Koronavirüs salgını ile birlikte çok ciddi oranda düşüş göstermiş ve turizm faaliyetleri durma noktasına gelmiştir (Zheang vd., 2020, s.338).

Salgının ilk dönemlerinde rezervasyon ve seyahat planlamalarının kısmen iptali gerçekleşirken Mart 2020 tarihinden itibaren vaka sayılarının artması sonucu seyahat kısıtlamaları, vize iptalleri, sınırların kapatılması ve sokağa çıkma yasakları ilan edilmiştir (Meninno ve Wolff, 2020). Alınan bu tedbirlerle birlikte insan sağlığının korunması için çaba sarf edilmiş ve salgının artmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Salgının ilk döneminde turizm faaliyetleri doğal olarak gerçekleştirilemeyerek turistik işletmeler, turizm çalışanları ve yardımcı sektörler olumsuz etkilenmiştir. Bu durum özellikle turizm gelirleriyle ayakta duran ülkeler ve turistik bölgeler için zorlayıcı olmuştur. Haziran ayı ile birlikte normalleşme ifadesiyle pek çok ülke alınan sıkı tedbirleri gevşetmeye başlamış ve belirli turistik işletme ve destinasyonlar tekrar hizmet vermeye başlamıştır (Nicola vd., 2020). Bu noktada salgın ile birlikte yaşamın devam etmesi için hükümetler ve yerel yöneticiler, salgına yönelik tedbirler alırken uyulması gereken hijyen ve davranış kurallarını iletişim kanallarıyla duyurmuşlardır. Ayrıca Koronavirüs salgınından olumsuz etkilenen sektörler finansal yardım, vergi erteleme, kredi ve danışmanlık desteği vererek faaliyetlerine devam etmesi için desteklenmiştir (Hale vd., 2020. s.3). Salgın sürecinden en çok olumsuz etkilenen sektörlerden birisi olan turizm sektörü, çeşitli destek ve kredi paketleriyle varlığını korumaya çalışmaktadır. Tüm bu süreç dikkate alındığında salgın başlangıcının öncesi ve sonrası turizm istatistikleriyle açıklanarak salgının ne düzeyde turizm sektörüne etki ettiği istatistiklerle anlatılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca iktisadi ve sosyal açıdan büyük bir öneme sahip olan turizm sektöründe alınacak tedbirlerle sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin nasıl devam ettirileceği noktasında ülkelerin nasıl bir politika izledikleri ortaya konulmaktadır. Salgın, tüm ülkelerin turizm faaliyetlerinde olumsuzluklar meydana getirirse de Dünya turist varış hareketlerinde ilk on sırada olan ülkelerin yaşadığı gelir kaybı ve çarpan etkileri daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Turist varış hareketlerinin yaklaşık olarak yarısının bu ülkelere yapıldığı düşünüldüğünde etki boyutunun ciddiyeti anlaşılmaktadır. Bu nedenle ilk on sırada yer alan ülkeler, hem turist varışlarında geniş paya sahip olması hem de turizm hareketlerine yön veriyor olması sebebiyle araştırmanın odağı ve kısıtlılığı olarak belirlenmiştir. Araştırma ile ilgili alan yazına katkı sağlanması hedeflenirken salgın sürecinde alınacak tedbirlerle turizm faaliyetlerinin nasıl yönetilmesi gerektiği hususunda fikir verilmesi amaçlanmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Salgın ve Turizm Faaliyetleri

Küresel çapta meydana gelen salgın hastalıklar başta olmak üzere ekonomik krizler, doğal afetler, politik kargaşalar ve savaş durumları, toplumların zayıflamasına veya zarar görmesine neden olmaktadır. Bu durum faaliyet gösteren tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine ciddi zarar vermektedir (Hall, 2010. s.402). Hizmet sektörünün bir parçası olan turizm faaliyetleri de tarihte pek çok salgın ve krizlere maruz kalarak bazı olumsuzluklar ile karşı karşıya kalmıştır. Terör saldırıları, şiddetli akut solunum yetersizliğe neden olan (SARS) salgını, küresel

ekonomik durgunluklar ve benzeri kriz süreçlerinde kısa vadeli durağanlık veya turizm gelirlerinde azalma meydana gelmiştir (Papatheodorou vd., 2010. s.39). Zaman içerisinde sistematik bir şekilde kayıplarını telafi ederek yeniden küresel bir ekonomik aktör haline gelen turizm faaliyetleri, gelişmesini sürdürmüştür. Krizlere karşı veya olası sorunlara karşı direnç kazandığı düşünülen turizm faaliyetleri, 2019 yılında ortaya çıkan Koronavirüs salgınının etkisi ve meydana getirdiği yıkıcı duruma karşı kırılğan bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur (Gössling vd., 2020).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan şehrinde ortaya çıkan yeni tip hastalığı hızla insandan insana bulaşıcı olarak salgın haline dönüşmüştür (Huang vd., 2020.s.497). Salgın insanlar arasında hızla yayılarak Nisan 2020 tarihinde iki milyon kişiye bulaşmıştır. Ancak yeterli testlerin pek çok ülkede yapılamaması veya kısıtlı olması nedeniyle gerçek vaka sayıları ortaya konulamamaktadır. Bu durum hastalık taşıyan kişilerin tespitini zorlaştırmakta ve diğer insanlara hastalığı bulaştırma ihtimalini artırmaktadır. Ayrıca yeni tip Koronavirüs salgınına yönelik herhangi bir tedavi ve aşının bulunamaması sebebiyle sınırlı tedaviler uygulanmakta, sosyal mesafe önerilmekte, hijyen kurallarına dikkat çekilmekte ve zorunlu olmadıkça bireysel izolasyon sürecinden taviz verilmemesi gerektiği ifade edilmektedir (WHO, 2020).

Koronavirüs salgını nedeniyle alınan tedbirler kapsamında uygulanan politikalar, sağlık önceliği ile insan yaşamını dikkate alsa da turizm sektörünün ekonomik açıdan ağır darbe almasına neden olmakta ve turist varışlarıyla gelirlerde ciddi azalmanın yaşanmasına yol açmaktadır (Wells vd., 2020). Küresel turizm hareketlerinde yaşanan durumlar Türkiye içinde benzerlik göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) yayımladığı son verilere göre, Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısı Nisan 2020 tarihinde yüzde 99 düşüş kaydederek yeni tip Koronavirüs salgınının verdiği olumsuz etkiyi kanıtlamaktadır. 2020 yılının ilk çeyreğinde, turizm gelirleri de bir önceki yılın aynı dönemine göre, yaklaşık yüzde on iki azalmış ve turizm gelirleri yaklaşık dört milyar Amerikan dolarına gerilemiştir. Ancak turizm sektöründen elde edilen gelirlerin büyüklüğü ve önemine rağmen ilk olarak sınır komşusu İran İslam Cumhuriyeti olmak üzere Avrupa devletleri ve diğer ülkelere seyahat hareketlerini engellemiştir (BBC, 2020).

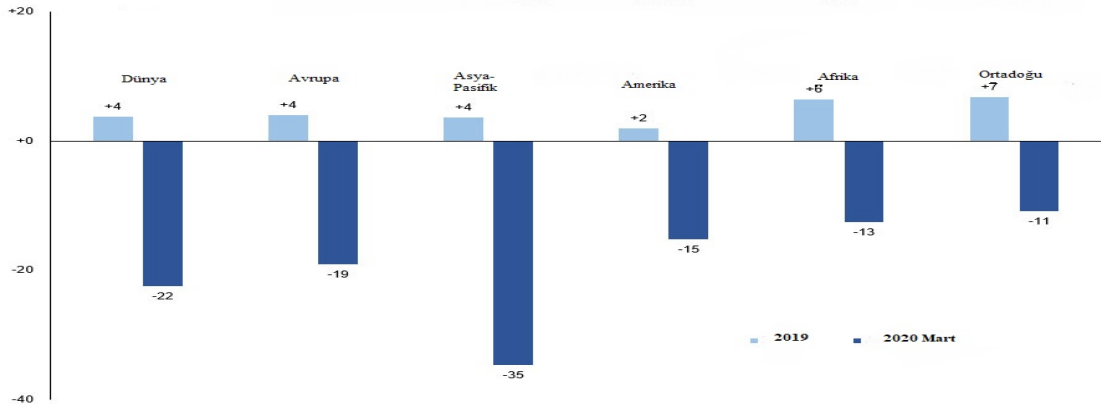
Koronavirüs salgını, arz ve talep üzerinde de ciddi değişimler meydana getirmektedir. Turistik destinasyon, işletme ve ürünlere olan talep hızla düşerken temel ihtiyaç olan gıda, tıbbi yardım ve diğer yaşam gereçlerine olan talep artmaktadır. Kişisel bakım ve giyim ihtiyaçları ertelenirken turistlerhem yerel bölgelere hem de farklı destinasyonlara olan gezilerini iptal etmektedirler. Yani bu dönemde harcama isteği, keyif alma ve seyahat etme güdülerinin yerini hayatta kalma, tasarruf etme ve gelecek için hazırlıklı olma isteği almaktadır. Özellikle bu kriz dönemlerinde büyük ölçekli turizm işletmeleri, yüksek sermaye varlığı ve etkin tasarruf politikaları ile daha az zararla geçirse de aynı durum küçük ölçekli turizm işletmeleri için geçerli olamamaktadır (Khan ve Khan, 2020). Koronavirüs salgını neticesinde turizm sektörünün her alanında arz ve talep değişimleri olumsuz olarak etkilenmiştir (Bakar ve Rosbi, 2020).

2019 Koronavirüs salgını, küresel çapta ekonomik bir bilinmezlik oluşturmasının yanı sıra sosyal yaşamı durma noktasına getirmiştir (Davies, 2020). Bu salgın hastalığın bulaşma riskinin

yüksek olması nedeniyle insanlar evlerine kapanmış, öğrenciler okullardan uzak kalmış, çalışanlar görev yerlerine gidememiş ve seyahat planlamaları iptal edilmiştir (Fetzer vd., 2020. s.3). Ayrıca doğal afet veya geçici krizlerin aksine salgının bitiş tarihinin belirsiz olması sebebiyle gelecek kaygıları giderek büyümüş ve geniş çapta işsizlik, ekonomik daralma ve sosyolojik problemler meydana gelmiştir (Torales vd., 2020). Toplum sağlığını fiziksel olarak bozmanın yanı sıra hastalık ve ölüm endişesiyle psikolojik rahatsızlık görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde hükümetler ve yerel yöneticiler, hastalığın tetiklediği depresyon ve endişe düzeyini indirmeye çalışarak toplumun ruhsal sağlığını da kontrol altında tutmaya çalışmaktadır (Lee ve Lee, 2020).

Koronavirüs salgının turizm hareketlerinde çok ciddi olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Uluslararası, bölgesel ve yerel seyahat kısıtlamaların neticesinde uluslararası ve iç turizm seyahat hareketleri, konaklamalar, kongreler, festivaller ve ulaşım başta olmak üzere pek çok turizm faaliyetleri iptal edilmiştir. Salgın döneminde turizm faaliyetlerine katılarak farklı destinasyonlarda olan turistler ise vatandaşı oldukları ülkelere ivedilikle tahliye edilmeye başlanmış ve karantina sürecinde tutulmuşlardır. Bu durum turizm varışlarında ve turizm gelirlerinde istatistiki açıdan sert düşümlere sahne olsa da salgının artma endişesiyle göz ardı edilmiştir (Chinazzi vd., 2020).

Turizm faaliyetlerinden biri olan kurvaziye turizm, Koronavirüs salgınından en çok etkilenen turizm türlerinden biri olmuştur. DiamondPrincess ile başlayarak, en az 25 yolcu gemisi 26 Mart 2020'ye kadar Koronavirüs bulaşıcı hastalığına yakalandıklarını bildirmişlerdir. Bu duruma rağmen Mart sonuna kadar gemilerin denizde kalmasına izin verecek bir liman bulunulmamış ve binlerce yolcu kabin karantinasında tutularak ikametlerine dönme zorluğuyla karşı karşıya kalmışlardır (Mallapaty, 2020). Kurvaziye turizminin yanı sıra turistik etkinlikler iptal edilmiş, otel rezervasyonları açığa alınmış, yiyecek içecek işletmeleri kapanmış ve turizm işletmelerine hizmet sağlayan tedarik zinciri işletmeleri de üretimlerine ara verilmiştir. Bu durum, bazı işletmelerin ekonomik açıdan zarar görmesine hatta iflas etmelerine neden olmuştur. İngiliz havayolu şirketi FlyBe, İskandinav Havayolları, Singapur Havayolları ve Virgin havayolları şirketleri iflas açıklarken Alman TUI gibi büyük şirketler, mevcut varlığını sürdürebilmek için hükümet yetkililerinden ve finansal kuruluşlardan yardım talebinde bulunmuşlardır (Business Insider, 2020). Bu zor süreç, havayolu şirketlerinin yanı sıra turizm sektörünün her alanında yaşanmış ve Dünya Turizm Örgütü'nün istatistiklerine yansımıştır. İlk olarak salgının ortaya çıkış süreciyle birlikte turist varışlarında yaşanan değişim grafik yardımıyla ortaya konmuş ve önceki yıl istatistikleri ile karşılaştırarak turizm sektörünün nasıl etkilendiği detaylı bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

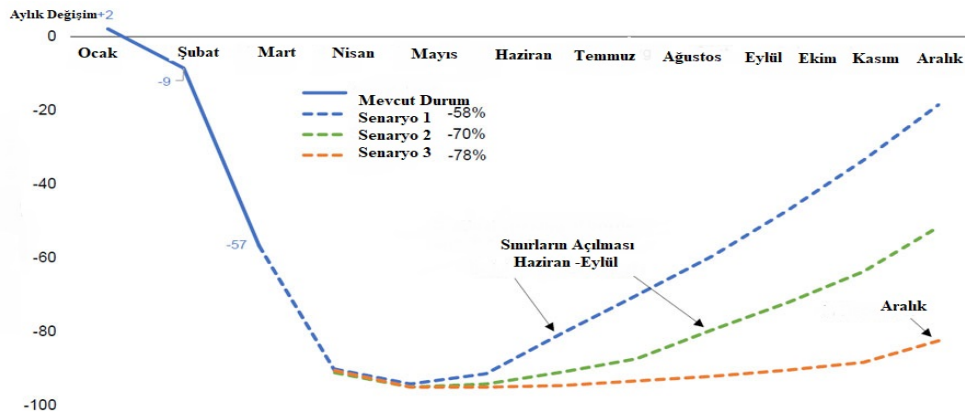

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2020a)

Grafik 1. 2019-2020 Mart Dönemi Turist Varışları

Grafik 1’de görüldüğü üzere 2020 yılında uluslararası turizm hareketleri geçen yılın aynı dönemine göre ilk çeyrekte %22 azalma meydana getirerek turist sayısında 67 milyon ve turizm harcamalarında 80 milyon Amerikan doları kayıp yaşanmıştır. Yılın ilk üç aylık çeyreği baz alınarak turizm hareketlerinin yıl boyunca bu şekilde düşüş göstermeye devam edeceği ve yaklaşık olarak yıl boyunca 2019 yılına göre %60 ila %80 arasında bir azalma olacağı tahmin edilmektedir. Asya ve Pasifik bölgesinde yaşanan düşüş rakamsal olarakeksi %35 gibi en yüksek etki olarak görülse de Avrupa bölgesinde yaşananeksi %19’luk azalma hacim olarak daha büyük negatif ayrışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Amerika ve Afrika bölgelerinde benzer düşüşler görülmekte iken 2019 yılında turist varışlarında bir önceki yıla göre en çok yükseliş gösteren Ortadoğu bölgesi, %11 gibi bir azalma ile en düşük kaybı gerçekleştiren bölge konumundadır. Grafik 1’de yer alan turist varışlarında ki azalmalar, turizm faaliyetlerinden gelir elde eden yatırımcıları, sektör paydaşları, kamu ve özel işletmeleri endişelendirmektedir. Bu durum gelecekte planlanan turizm hareketlerini ve turizm sürdürülebilirliği noktasında bu kuruluşları güven kaybına sürüklemektedir.

Grafikte yer alan turist varış azalmaları, turizm gelirlerinin düşmesini ifade ettiği gibi aynı zamanda artacak olan işsizliği, yatırımların azalmasını, refah düzeyinin düşmesini ve bağlantılı diğer sektörlerin etkileneceği hususunda bilgi vermektedir.

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2020b)

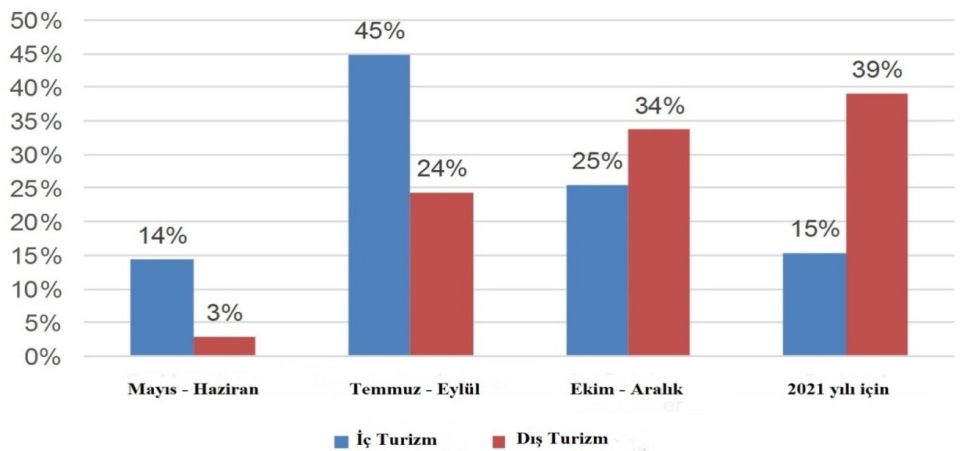
Grafik 2. Uluslararası Turizm Senaryoları

Koronavirüs salgını nedeniyle gelecekte turizm faaliyetlerinin nasıl gelişeceğine yönelik belirsizlik devam etmektedir. Bu belirsizlik devam ettiği için mart ayına kadar olan tahminler birkaç kez değiştirilmiştir. Bunun üzerine gelecekte turizm sektöründe yaşanacak olası senaryolar üzerinde fikir yürütülmeye çalışılmıştır. İlk olarak turist varışlarında %58 ile %78 arasında bir düşüş beklendiği ifade edilmektedir. Ancak bu tahminler, salgının bulaşma risk oranına ve seyahat kısıtlamalarına bağlıdır. Salgının mevcut durumu ile önlemlerin şiddetine göre farklı senaryoların ortaya çıkma ihtimali yüksektir. Bu bağlamda Dünya Turizm Örgütü, salgının turizm de seyrini ve etkisini yıl içinde olası üç senaryoyla Grafik 2’de özetlemektedir;

1. Senaryo 1’de seyahat kısıtlaması ile Temmuz 2020 tarihinde düşüşün %58 ile sınırlı kalacağı ifade edilmektedir.
2. Senaryo 2’de uluslararası seyahat kısıtlamalarının kademeli olarak açılması ve Eylül 2020 tarihinde seyahat kısıtlamalarının kaldırılması ile düşüşün %70’lerde kalacağı ifade edilmektedir.
3. Senaryo 3’te ise uluslararası seyahat kısıtlamalarının kademeli olarak açılması ve Aralık 2020 tarihinde ayında turist seyahat kısıtlamalarının kaldırılması ile düşüşün %78’lere kadar yükseleceği ifade edilmektedir.

Grafik 2’de yer alan olası senaryolar tahminlerin yanı sıra uluslararası seyahat kısıtlamalarının kaldırılacağı tarihlere ilişkin gelişebilecek durumların yıllık değişimlerini ifade etmektedir. Bir diğer deyişle erken tarihlerde sınır kısıtlamaları kalkarsa turist varışlarında kaybın az olacağı geç tarihlerde sınır kısıtlamaları kalkarsa kaybın daha fazla olacağı senaryoları ortaya koymaktadır.

Grafikte yer alan her türlü senaryo, turist varışlarında ve turizm gelirlerinde ciddi düşüşler yaşanacağını açıkça belirtmektedir. Bu durum küresel pazarda etkin bir yapısı olan turizm sektöründe, 850 milyon ile 1,1 milyar arası uluslararası turist azalmasına, turizmden ihracatından elde edilen 910 milyar Amerikan doları ile 1.2 trilyon Amerikan doları kaybının yanı sıra doğrudanve dolaylı turizm sektöründe çalışan 100 ila 120 milyon turizm çalışanın iş kaybına neden olmasına yol açabilecektir. Bu rakamlar göz önüne alındığında Koronavirüs salgınının 1950 yılından beri yaşanan en büyük turizm krizi olduğunu kanıtlamaktadır.

Kaynak: Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2020a)

Grafik 3. Turizm Beklentileri

Küresel bir salgın haline gelen Koronavirüs salgını nedeniyle önümüzde aylarda ve yıllarda turizm sektörünü neler beklediğine dair görüşlere bakıldığında, uzmanların 2021 yılı itibariyle daha olumlu bir beklenti içerisinde oldukları gözlemlenirken destinasyonlara yönelik uluslararası turist varışlarında talebin ne zaman değişeceğine ilişkin görüşler Grafik 3'te gösterilmektedir. Ayrıca Dünya Turizm Örgütü uzmanları, iç turizme yönelik turizm talebinin dış turizm talebine göre daha hızlı iyileşme göstereceğini ifade etmektedir (OECD Report, 2020). Özellikle tanıdıkları ve arkadaşları ziyaret etme amacıyla yapılan turizm faaliyetlerinin hızlıca toparlanacağı ve 2020 yılında olmasa da 2021 yılında turizm faaliyetlerinde olumlu istatistik rakamların görüleceği düşünülmektedir. Uluslararası turist varışlarına ilişkin 2020 yılının ikinci yarısında iyileşme bekleyen uzmanlar, özellikle Afrika ve Ortadoğu bölgesinde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinde daha olumlu gelişmeler yaşanacağına işaret etmektedir (UNWTO, 2020b; WEF, 2020).

Salgına Yönelik Alınan Önlemler

İnsan sağlığını ciddi şekilde tehdit ederek küresel bir salgın halinde tüm toplumları endişelendiren Koronavirüs salgını, hayatı durma noktasına getirirse de ekonomik ve sosyal döngünün devam etme zorunluluğu nedeniyle hükümetler ve yerel kuruluşlar başta olmak üzere özel ve kamu sektör temsilcilerinin sıkı bir şekilde önlem almasını gerekli kılmıştır (Whaibeh vd., 2020. s.201). Çünkü salgının bitiş tarihinin belirsiz olması ve bulaşıcılık oranının çok yüksek olması sebebiyle izolasyon ve sosyal mesafe kuralları getirilmiş ve sosyo ekonomik göstergeler olumsuz etkilenmiştir (Dowd vd., 2020). Bu bağlamda salgın sürecinde insan sağlığını önceliğe alarak sürdürülebilir politikalarla toplumun sosyal, ekonomik ve ruhsal devamlılığı için bazı önlemler alınmıştır. Milyonlarca kişinin istihdam edildiği ve gelir oranı yüksek olan turizm sektörü de salgından en çok etkilenen sektörlerin başında gelmektedir. Kamu ve özel kuruluşları salgına karşı turizm sektörü için koruyucu önlemler alma gereksinimi duymuştur. Turizm sektörünün finansal açıdan desteklenmesi ve finans araçlarına daha hızlı ulaşması gerektiği ifade edilmektedir (Hafız vd., 2020. s. 29). Bunun yanı sıra vergisel desteklerle hem sektörün süreci en az zararla atlattığı sağlanmakta hem de salgın nedeniyle vergi kaçırma girişimlerinin önüne geçilebilmektedir (Williams, 2020). Turizm sektöründe maliyetlerin en yoğun gerçekleştiği istihdam giderleri ise salgından en çok etkilenen konuların başında gelmektedir. Bu durum pek çok turizm çalışanının işini kaybetmesine ve bu nedenle işsizliğin hızla artmasına neden olmaktadır. İstihdamı korumak veya bir diğer deyişle turizm çalışanlarının işsiz kalmaması turizm sürdürülebilirliği ve kalitesi açısından ciddi önem taşımaktadır (Kartseva ve Kuznetsova, 2020. s.27). Salgın nedeniyle durma noktasına gelen turizm faaliyetleri, turizm işletmelerinin acil ihtiyaç duyduğu nakit sorununu ortaya çıkarmıştır (Şenol ve Zeren, 2020. s.6). Bu bağlamda turizm sektörüne gereken nakit akışının sağlanması turizm faaliyetlerinin devamlılığı açısından bir zorunluluk haline gelmiştir. Araştırmacılar Koronavirüs salgınına karşı alınan tedbirleri çeşitli şekillerde ele alsa da (Gelaw, 2020; Olimov ve Khotamov, 2020) genel hatlarıyla şu başlıklar altında özetlemek mümkündür (Yaşar, 2020);

Finansmana erişim kolaylıkları

Salgın süresince pek çok kuruluş ve işletme faaliyetlerini durdurarak gelir elde edememeleri nedeniyle nakit sıkıntısı ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu sebeple giderlerini karşılayabilmek

için finansman ihtiyacı ciddi bir biçimde ortaya çıkmıştır. İşletme ve kuruluşların finansman ihtiyacını gidermek için şu koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir;

1. Salgın döneminde veya sonrasında mevcut yapıyı devam ettirmek için fon tahsisi,
2. Krediler üzerinden elde edilen vergilerin azaltılması ile maliyetin azaltılması,
3. Kredi faiz oranlarının düşürülmesi ve yeni krediler için düşük faiz uygulanması,
4. Kredi şartlarının hafifletilerek hızlı davranılması,
5. Mevcut kredilerin ödeme vadesinin ertelenmesi veya işletme lehine yapılandırılması gerekmektedir.

Turizm üst yapı arzının geliştirilmesi için yapılan yatırımların desteklenmesi ve sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek donanımda otel, restoran ve diğer turistik tesislerin devamlılığı finansal erişim olanakları ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle özellikle salgın sürecinde finansal ihtiyaç kredilerinin takip edilmesi ve sektörün durağanlaşması engellenmelidir. Durağanlık kısa vadede sınırlı negatif görünüm ortaya koyarken uzun vadede turistik işletmelerin ortadan kalkmasına bile sebep olabilmektedir (Falk, 2016. s.121). Bu durum işletmeler için ekonomik kayıp olmakta iken turistler açısından da arzın azalması ve fiyatın yükselmesi olarak kabul edilmektedir.

Vergisel tedbirler

Turizm gelirlerinde rekabet gücünü artırmak isteyen destinasyonlar, turizm sektöründe yer alan işletmelerin desteklenmesi ve daha hızlı gelişim göstermesi açısından vergi muafiyetleri ve indirim uygulamaktadır (Perdue vd., R. 1990. s.590). Kriz dönemlerinde vergi açısından güçlü bir şekilde desteklenerek turizm işletmelerinin gelecekte vergi verebilecek durumda olması amaçlanmaktadır (Saarinen, 2010. s.97). Özetle, kısa vadede vergisel desteklerle uzun vadeli vergilerin sürdürülebilirliği sağlanmaktadır. Benzer şekilde ortaya çıkan Koronavirüs salgını sonrasında hükümet ve yerel yöneticiler, işletmelerin mevcut yapısını devam ettirebilmesi için uyguladıkları yöntemlerin başında vergisel tedbirler gelmektedir. Bu kapsamda işletme ve kuruluşların yükümlü oldukları vergi ve sigorta ödemelerinin vadeleri ertelenmekte veya ödeme miktarı düşürülmektedir. Ekonomik kapasitesi ve finansal durumuna göre vergisel önlemler tüm vergi türlerinde uygulanabildiği gibi kısmi vergi türleri ile de sınırlı kalabilmektedir. Katma değer vergisi oranlarında geçici süreyle yapılan indirim uygulamaları, vergisel tedbirlere yönelik yapılan örnek uygulamaların başında gelmektedir. Ayrıca vergi artışı yapılmaması veya ödenmiş vergilerin iade edilmesi gibi uygulamalarla ticaret yapan işletmeler desteklenmektedir. Vergisel tedbirlerle de turizm hizmetlerinde düşen maliyetler turistlerin alım gücünün artmasına ve daha fazla talebin oluşmasına katkı sağlamaktadır (Shi ve Li, 2014. s.997).

Konaklama işletmelerinde uygulanan katma değer vergilerinin düşürülmesi gibi turizm hizmetlerinin her kademesinde salgın süresince vergisel olarak desteklenmesi ciddi önem taşımakta ve gelecekteki turizm faaliyetlerini etkilemesi beklenmektedir. Turizm politikalarında vergilendirme kolaylıkları veya yatırım aşamasında vergi indirimleri gibi araçların etkin bir şekilde kullanılması turizm sektörünü beslemektedir (Blake, 2001, s.6).

Nakit Desteği

Dış kaynak kullanımının etkin olduğu ve buna bağlı olarak pek çok gider kaleminin yer aldığı turizm sektöründe mevcut işletme varlığının korunması nakit imkânları ile doğru orantılıdır (Espino ve Robaina, 2005. s.695). Bu nedenle turizm faaliyetlerinde hizmetin aksamaması ve devamlılığı açısından sıkı bir nakit politikasına ihtiyaç duyulmaktadır. Finansal destek ve vergi yükümlüklerinin ertelenmesi gibi tedbirler çoğu ülkenin uyguladıkları yöntemlerdir. Ancak bazı durumlarda daha fazla radikal önlemler gerekmekte ve doğrudan nakit desteği ile sorun İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere birçok ülke hane başına veya işgücü sayısına göre doğrudan hibe ödemeleri yaparak salgın sürecinde vatandaşlarına nakit desteği sağlamıştır. Türkiye’de ise benzer uygulamalar ile işgücüne kısmi dönemli ödemeler yapmakta ve toplumsal yardımlarla ihtiyaç sahibi vatandaşlarına nakit desteği sağlamaktadır.

İstihdamın Düşmemesi

Turizm sektörünün en yararlı özelliklerinden birisi yüksek istihdam oluşturan ekonomik bir faaliyet olmasıdır. Bu sayede pek çok çalışanın ekonomik gelir elde etmesine ve yaşam giderlerini karşılamasına aracılık etmektedir. Turizmde çalışan işgücünün her yıl ulaştığı istatistikî rakamlar ve artış hızı son yıllarda daha fazla dikkat çekmektedir. Örneğin, Avrupa’da 2015 yılında istihdam edilen kişi sayısı turizm sektöründe 14 milyon iken 2016 yılında bu rakam 14,5 milyon kişiye ulaşarak turizm ve istihdam ilişkisini daha net bir şekilde ortaya koymuştur (Diakonidze, 2019. s.136). Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm ülkelerin en önemli önceliklerinden birisi istihdam oranları ve işgücü kapasitesidir. Bu nedenle istihdamda yaşanacak sorunlar, ekonomik geri dönüşlerle sınırlı kalmayarak sosyal yaşamın bozulmasına ve refah düzeyinde gerilemeye sebep olacaktır. Turizm sektörü gibi emek yoğun hizmet üreterek istihdama dayalı işletme ve kuruluşlarına sahip ülkeler için durum çok daha önemli hale gelmektedir. İspanya, Yunanistan ve Türkiye gibi turizm faaliyetlerini yoğun bir şekilde gerçekleştiren ülkeler, salgın süresince istihdamın düşmemesi için işletmelerin kademeli olarak açılmasına, personelin giderlerinin kısmen karşılanmasına ve kısa zamanlı çalışma ödenekleri gibi uygulamalarla istihdamı desteklemeye çalışmaktadır. Turizmde istihdamın azalması veya işgücü devir hızının artış göstermesiyle birlikte turizm sektöründe verilen hizmet kalitesinde genellikle düşüş ortaya çıkmaktadır (Chan ve Kuok, 2011. s.423). Bazı araştırmalarda istihdamda yaşanacak olumsuzlukların beraberinde tecrübeli ve eğitilmiş turizm çalışanlarında ciddi azalmalar olacağı ve ilerleyen yıllardaki turizm hizmetlerinde işgücü veriminin zayıflayacağı ifade edilmektedir (Sims, 2007; Davidson ve Wang, 2011). Bu nedenle kriz dönemleri başta olmak üzere turizm sektöründe istihdam kayıplarının önüne geçilmesi ve işgücü devir hızının sınırlı tutulması gerektiği düşünülmektedir. Turizm sektöründe doğrudan ve dolaylı olarak çalışan milyonlarca işgücü dikkate alındığında turizm faaliyetlerinde yaşanacak olumsuzlukların veya duraksamaların istihdam durumunu ciddi oranda etkileyeceği anlaşılmaktadır.

Turizm sektörü başta olmak üzere pek çok sektörde beklenilmedik durumlara karşın önceden alınan kriz önlemleri ve kriz politikaları bulunmaktadır. Ekonomik durağanlık, siyasi gerilim, savaş durumu, doğal afetler ve salgın hastalıkların ortaya çıkması durumlarında bu politikalar ve kriz önlemleri uygulanabilmektedir (Zenker ve Kock, 2020. s.2). Karmaşık ve hassas bir

yapıya sahip olan turizm sektörü için de krizler hiçbir zaman yeni bir durum olarak ortaya çıkmamıştır (Blake ve Sinclair 2003. s.454). Fakat Koronavirüs salgını şimdiye kadar gerçekleşen en derin krizlerden birisi olarak yıkıcı bir tahribat meydana getirmiştir (Hall vd.,2020. s.4). Bu nedenle turizm sektörünün kriz dönemlerine yönelik politikalara ve önlemlere ihtiyacı vardır. Çünkü salgın vb. durumlara karşın daha kapsamlı politikaların uygulanması ve kalıcı çözümlerin üretilmesi ile krizin olası etkilerinin hafifletileceği tahmin edilmektedir (Werthner vd., 2015. s.9). Doğal afet ve kriz dönemlerinde turizm sektörüne yönelik uygulanan önlem politikaların yanı sıra zamanlama da ciddi önem taşımaktadır (Wang ve Ritchie, 2012. s.1054). Turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu nakit, kredi ve vergisel destekler en doğru anda hedefe ulaştırılmalıdır (Cro ve Martins, 2017. s.6). Koronavirüs salgını da bir doğal afet, sosyal ve politik kargaşa, ekonomik durgunluk ve turizm talep daralması gibi benzer bir kriz olarak ortaya çıkmakta ve doğru zamanda müdahale edilirse olumsuz etkileri azaltılabilmektedir (Dolnicar ve Zare, 2020). Bu nedenle Koronavirüs salgını için en uygun kriz yöntemleri ve kararlı tedbirler uygulanmalıdır. Çünkü kriz sürecinde değişik parametrelerdeki hesaplamaların doğru yapılamaması ve etkin bir kriz yönetimi sağlanamaması durumunda çok daha olumsuz sonuçların meydana gelebileceği düşünülmektedir.

Dünya genelinde pek çok kriz ve risk yönetimi planları bulunmaktadır. Turizm sektöründe hizmet veren kuruluşlar kriz yönetim modellerinden olan en yaygın ve sıklıkla kullanılan Avustralya/Yeni Zelanda standardı, İngiltere risk yönetim sistemleri, ISO 31000 risk yönetimi standardı, FERMA risk yönetimi standartları ve Kanada risk yönetim modeli gibi yönetim politikalarından birisini kriz yönetimi olarak uygulaması gerekmektedir (Kızılboga, 2012). Örneğin, Almanya, ABD ve Çin devletleri, turizm sektörünün kriz sürecinden en az zararlı çıkması için İngiltere risk yönetimi modelinde yer alan krizin temel hedeflerini belirleme, kriz yönetim sürecini sürekli denetleme, ticari kuruluşlara finansal destek verme ve vergisel indirimlerle güvence vererek krizin atlatılmasından etkin bir politika yöntemi izledikleri anlaşılmaktadır. Bir diğer yandan Fransa, İspanya ve İtalya gibi Avrupa ülkeleri, FERMA (Avrupa Risk Yönetimi Dernekleri Federasyonu) kriz yönetim uygulamaları ile turizm sektörünün birlik içerisinde desteklenmesi ve finansal kayıplara karşın paydaş işbirliği yoluna gittikleri gözlemlenmektedir.

Salgının ortaya çıkmasıyla birlikte ulaştırma, konaklama, yeme içme ve diğer turistik hizmet sağlayan sektörler durağanlık yaşamış ve iktisadi açıdan ülkelerin gelirlerinde ciddi azalma olmuştur. Ancak hızlı bir şekilde salgına reaksiyon göstererek alınması gereken tedbirleri uygulamaya koyan ve en az zararlı bu süreci kapatmak isteyen ülkeler olmuştur. Bu ülkelerden uluslararası turist varışlarında en çok payı alan on ülke ve aldıkları tedbirler araştırma kapsamına alınmıştır.

Bu araştırma da ikincil veri analiz yöntemi kullanılmıştır. İkincil veri analizi, Koronavirüs salgınına karşı önlem alan ülkeleri karşılaştırması, zaman grafiklerini ayrıntılı göstermesi, daha az kaynakla hedefe ulaştırması ve araştırmanın ihtiyacı olan gerekli tüm bilgiyi sağlaması nedeniyle tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında salgının turizm faaliyetlerindeki rakamsal yansımaları, gelecekteki olası senaryo tahmin grafikleri ve turizm beklentileri ayrıntılı bir

şekilde ele alınırken salgına karşın alınması gereken önlemler başlıklar halinde ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Koronavirüs salgınına karşın alınan tedbirler ile ilgili alan yazında yapılan çalışmalar incelenmiş ve kriz yönetimi boyutlarıyla nasıl ele alındığı detaylandırılmıştır. Bu araştırma kapsamında en çok turist çeken on ülkenin turizm değişimleri gösterge alınarak ülkelerin kriz ve salgın süreçlerine yönelik tedbirler doküman analiziyle (haber, mali duyurular, yönerge, yönetmelik, hükümet yetkilisi açıklamaları vb.) incelenmiştir. Konuyla ilgili bilimsel araştırmalar ve doküman analizlerinden derlenerek geliştirilen bulgular Tablo 1’de detaylı şekilde ifade edilmiştir.

Tablo 1. Ülkelerin Salgına Karşın Aldığı Önlemler

Ülke	Uluslararası Turist Varışları	Alınan Önlemler
Fransa	89.4 milyon	Belirli bir ücrete kadar maaşlı çalışanların maaşının yüzde 75’lik kısmı devlet tarafından ödenmektedir. Asgari ücretle çalışanların maaşının tamamı devlet tarafından ödenmektedir. Şirketlere verilecek kredi riskine devlet ortak olmaktadır. Şirketlere 2019 yılında elde ettiği gelirlerin yüzde 25’lik kısmı kadar kredi verilmektedir. Rezervasyon iptallerinde para iadesinin yerine devlet tarafından kupon ödemesi yapılmaktadır.
İspanya	82.8 milyon	İşsiz kalanlara 440 Euro maaş desteği sağlanmaktadır. Zorunlu izne ayrılan çalışanların maaşının yüzde 70’lik kısmını devlet ödemektedir. 30 bin Euro’ya kadar olan vergi borçları ileri tarihlere ertelenmektedir. Yıllık geliri 600 bin Euro’ya kadar olan şirketlerin vergi ödemeleri Haziran ayına kadar ertelenmektedir. Sigorta prim ödemeleri 6 ay kadar ertelenmektedir. Küçük işletmelerin ve serbest çalışanların vadesi geçmiş borçların faizertelenmektedir. Kredilerde uygulanan garanti tutar, 100 milyar Euro’ya kadar çıkarılarak bu kredilerin 20 milyar Euro’su orta ve büyük ölçekli işletmeler tarafından kullanılmaktadır.
Amerika Birleşik Devletleri	79.6 milyon	Hane halkı olmak üzere toplamda iki trilyon Amerikan Doları hibe ederek ekonomik ve sosyal tahribatın azaltılması amaçlanmaktadır. Küçük ölçekli işletmelere nakit yardımı sağlanırken büyük işletmelere geniş çapta kredi imkânı verilmektedir. Başta hastaneler olmak üzere eyalet, şehir ve belediyelere 100 milyar Amerikan Doları yardım yapılmaktadır. Turizm sektörü gibi istihdam alanı geniş olan işletmelere yardım yapılarak işsizliğin artışı önlenmektedir.
Çin Halk Cumhuriyeti	62.9 milyon	Genel hizmetler, turizm ve ulaşım sektörleri Katma Değer Vergisinden muaf tutulmaktadır. Seyahat acentelerine ayrılan depozitonun yüzde 80’lik kısmı geçici olarak lisanslı tur operatörlerine aktarılmaktadır. 2020 yılında meydana gelen zararlara ilişkin telafi süresi 5 yıldan 8 yıla çıkarılmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti’nin farklı turistik destinasyonlarında yer alan işletmelere, finansal destek, nitelikli turizm işletmeleri için fon ayrılmakta, Katma Değer Vergisi’nin düşürülmesi, sigorta primlerinin düşürülmesi veya ertelenmesi uygulanmaktadır. İstihdamı azaltmayan turizm işletmelerinin desteklenmesi, düşük faizli kredi ve kredi yenileme olanakları sağlanması gerçekleştirilmektedir. A sınıfı turizm işletmeleri Katma Değer Vergisinden muaf tutulmaktadır. Seyahat acentelerinin iç turizm faaliyetlerine destek vererek turizm pazarlamasında katkı verilmektedir. Sanal turizmi faaliyetleri teşvik etmek, kongre merkezi kiralamalarında ödeme kolaylığı sağlamak ve geri ödeme sürelerinin uzatılması gibi, turizm sektörünü destekleyen çok sayıda önlem alınmaktadır.
İtalya	62.1 milyon	İtalya 10.4 milyar Euro’ya ulaşan bir istihdam desteği sağlamaktadır. İki ay süreyle istihdamı azaltan işlemler engellenmekte ve çalışma vergisi alınmamaktadır. İşsizlik sigortalarının süreleri uzatılmaktadır. Katma Değer Vergisi askıya alınarak 800 bin Amerikan dolarına kadar olan krediler için devlet garantisini yüzde 70’den yüzde 80’e çıkarılmaktadır. Vadesi geçen vergi ödemelerinin ve vergi beyannamelerini askıya alınmaktadır. Hijyen ve sanitasyon ürünlerinde yaklaşık yüzde 50 vergi indirimi yapılmaktadır. İptal edilen seyahat turlarına devlet garantili kupon uygulanmaktadır. İç turizmi desteklemek için düşük gelirli ailelere tatil desteği verilmektedir.

Tablo 1. Ülkelerin Salgına Karşın Aldığı Önlemler (Devamı)

Türkiye	45.8 milyon	Kısa çalışma ödeneği ile istihdamın azalmasının önüne geçilmektedir. 3 ay süreyle işten çıkarılmalar durdurularak uymayanlar cezai yaptırım uygulanmaktadır. Bazı kredi, vergi ve fatura borçları ileri tarihlere ertelenmektedir. Küçük, orta ve büyük işletmelere kapasitelerine oranla kredi tahsisinde ve ödenmesine kolaylık sağlanmaktadır. İhtiyaç sahiplerine belirli oranda nakit olarak hibe yardımı yapılmaktadır. Seyahat acentelerinde alınan yıllık aidat 2020 yılında kaldırılmıştır. Turizm sektöründe yer alan tüm işletmelerde hijyen ve mesafe kuralları uygulamaya başlanarak çalışanların ve turistlerin korunmaya çalışılmaktadır. Temassız ödeme, bir buçuk metre mesafe, tek kullanımlık ürünler, açık büfenin kaldırılması ve ulaştırma araçlarında maskesiz seyahatin engellenmesi gibi kurullarla salgına yönelik önlemler artırılmaktadır.
Meksika	41.4 milyon	Hükümet, 6 ay boyunca özel sektörü destekleyici bir program hazırlayarak 600 milyon Amerikan dolarından fazla yardımda bulunmaktadır. Doğrudan ve dolaylı vergi ödemeleri ertelenmektedir. Her işletme için iki yüz elli bin Meksika pezosu destek sağlanmakta ve kredi ihtiyaçları giderilmektedir. Her işletme hemde çalışanların devlete olan yükümlülükleri noktasında çeşitli imkanlar sağlanmaktadır. Yeme içme ve konaklama sektörü başta olmak üzere turistik işletmelerin katma değer vergisi ve diğer ödemeleri ileri tarihlere ertelenmektedir.

Kaynak:(Demertzisvd, 2020; Turizm Güncel, 2020)

Sonuç ve Öneriler

Küresel salgın halinde tüm Dünya'ya yayılan Koronavirüs salgını, sağlık sistemini ve hizmetlerini tahribata uğratmasının yanı sıra ekonomik ve sosyal sorunlara da yol açtığı gözlemlenmektedir. Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin her alanında kendisini hissettiren salgın, bütün işletme ve kuruluşların olumsuz olarak etkilenmesine neden olmaktadır (Ayitvey vd., 2020). Seyahat kısıtlamaları ve iptal edilen rezervasyonlar ile turizm sektörü de durma noktasına gelerek ekonomik göstergeler ve istatistiki rakamlarla ciddi düşüşler yaşadığını ortaya koymaktadır. Ancak salgının ilk şok etkisinin ardından daha fazla ekonomik ve sosyal kayıplar vermek istemeyen ülkeler, işletmelerini finansal olarak destekleyerek devamlılık sağlamalarını istemekte ve çeşitli vergi, faiz ve sigorta giderlerinde indirimler ile bilişim, üretim ve turizm sektörü gibi iş kollarını sübvansede etmektedir (Ranasinghe vd., 2020). Bu bağlamda araştırmanın amacı da konuyla uyumlu şekilde salgın sürecinin tüm dünyada yürütülen turizm faaliyetlerini nasıl etkilediğini istatistiksel olarak açıklamak ve turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için alınan önlemleri ortaya koymak olarak belirlenmiştir.

Dünya Turizm Örgütünün 2019-2020 yılını karşılaştıran istatistiki raporlarında turist varışlarında hızlı bir düşüş yaşandığı ve salgının bu süreçte çok önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan bu durumun turizmde yaşanan diğer kriz dönemleri ile benzerlik gösterdiği görülmektedir (Sausmarez, 2007). Ancak düşüş oranlarına daha detaylı bakıldığında hiçbir kriz döneminde (2008 ekonomik krizi, Irak Savaşı, SARS virüsü vb.) Koronavirüs salgını kadar sert düşüşlerin yaşanmadığı anlaşılmaktadır (Dwyer vd., 2006; Smeral, 2009). Bu nedenle Koronavirüs salgınına karşın alınması gereken önlem ve tedbirlerin çok daha sıkı uygulanarak sürecin yakından takip edilmesi gerekmektedir.

Yoğun rekabet ortamında gerçekleştirilen turizm faaliyetleri, beklenmedik kriz dönemlerinde sert düşüşler yaşasa da sonraki dönemlerde hızla toparlanma verileri ortaya koymuştur (UNTWO, 2004; UNWTO, 2009). Ancak salgın gibi bulaşıcı hastalıkların insan sağlığını tehdit eden küresel bir yapıya dönüşmesi ve tedavisinin henüz olmaması gelecekteki turizm faaliyetleri

için büyük risk oluşturmaktadır. Bu nedenle turistlerin en çok ziyaret ettiği destinasyonlar ve turizmden gelir elde eden ülkeler belli başlı tedbirler uygulayarak salgın sürecini en az zararla kapatmak istemektedirler. Uluslararası turist varışlarında ilk onda olan ülkelerin turizm ve ülke ekonomisine yönelik tedbirlerine bakıldığında; ilk olarak devletin gelir kalemlerinden vazgeçilerek vatandaş ve işletmelerin lehine uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Araştırmadan elde edilen verilerin sonuçlarına göre, katma değer vergisini azaltmak veya tamamen geçici süreyle almamak, kredi faiz oranlarının tahsisi ve miktarı konusunda yardımcı olmak, vadesi geçen borçların ertelenmesini sağlamak, istihdamın azalmaması için personel maaşlarını kısmen ödemek ve sigorta giderlerine destek vermek, diğer vergilerden muaf tutmak ve ihtiyaç sahiplerine nakit yardımı ile giderlerini güvence altına almak gibi benzer tedbirlerin ülkeler tarafından alındığı görülmektedir. Turist varışlarında ilk sıralamalarda yer almasa da turizmden gelir elde eden İngiltere, Avustralya, Yunanistan, Malezya ve Hollanda gibi diğer ülkelerin aldığı tedbirlerin ortak noktaları ise şu şekildedir; çalışan maaşlarının kısmen devlet tarafından ödenmesi, vergi muafiyetleri, rezervasyon iptali yerine devlet garantili kuponların verilmesi, kredilerde uygulanan devlet garantisi oranının artırılması, nakit giderlerinin karşılanması için fon ayrılması ve farklı kategorilerde uygulanan vergilerin 2020 yılı içerisinde uygulanmaması gibi tedbirler bulunmaktadır. İlgili alan yazında yer alan araştırma sonuçlarında da benzer tedbirler uygulanarak Koronavirüs salgınına karşı önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmış ve araştırma sonucu desteklenmiştir (Evans, 2020; Hafiz vd., 2020; Gopinath, 2020).

Araştırma sonuçlarından elde edilen bilgiler ışığında, Koronavirüs salgını sonucunda turizm sektörü başta olmak üzere pek çok sektörün kısa vadede olumlu bir görünüme dönüşemeyeceği istatistiklerden anlaşılmaktadır. Ancak hükümet ve yerel yönetimlerin almış oldukları önlemler ve tedbir paketleri ile salgın döneminde olumsuz görünümün en aza indirgeneceği düşünülmektedir. Özellikle devlet gelirlerinin azalmasını göze alarak işletmelerin ayakta kalmasını sağlamak ve vatandaşların bu dönemde moralini iyi tutarak toplumsal çöküntüyü engellemek mantıklı uygulamalar olarak görülmektedir.

Geçmişte yaşanan kriz ve durgunluk dönemlerinden daha sıkıntılı bir süreç olarak kabul edilen Koronavirüs salgını süresince hem turizm sektörü hem de diğer sektörler için hızlı bir toparlanma beklentisi içerisine girmek doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Nitekim daha az olumsuzluklar barındıran SARS virüsü, 2008 ekonomik durgunluğu, siyasi gerilimler, terör saldırıları ve diğer kriz dönemlerinde de kısa vadeli toparlanmalar görülmemektedir.

Koronavirüs salgınının 2019 yılının son döneminde ortaya çıkmasına rağmen 2020 yılının mart ayında itibaren tüm Dünya'da konuşulmaya başlanmasına paralel şekilde konuyla ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalara başlanmıştır. Ancak ilgili alan yazında yeterli çalışma olmaması nedeniyle dergilerde yayınlanan mevcut bilimsel makalelerden, kitle iletişim araçlarından ve yetkili kurumların paylaştığı istatistiki verilerden yararlanılabilmektedir. Salgının küresel etkilerinin devam etmekte olması nedeniyle yeterli veri toplamada güçlükler yaşanmış ve bu durum araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilmiştir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; Koronavirüs salgınının sosyal ve ekonomik açıdan turizme etkileri (Nicola vd.,

2020), salgının piyasa dengesini bozarak arz talep ilişkisini zayıflatması (Bakar ve Rosbi, 2020), talep gören turistik destinasyonlarda salgınının daha hızlı yayması (Farzanegan vd., 2020), Salgının bazı toplumlarda turistlere karşı olumsuz davranışları ve milliyetçilik duygularını artıracığı (Hall vd., 2020) gibi sonuçlar araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur. Araştırmalarda elde edilen sonuçlar ile yapılan bu araştırmada Koronavirüs salgınının ekonomik ve sosyal etkileri yönünden kısmen benzerlik taşıyan bulgular bulunsa da Koronavirüs salgınının turizme etkilerini karşılaştırmalı istatistikler, olası senaryolar ve gelecekteki turizm hareketleri ile açıklayan ve turist varışlarında önde gelen turistik destinasyonların aldıkları önlemleri detaylı inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Yapılan araştırma bu yönüyle özgün bir bilimsel eser niteliği taşımakta ve ilgili paydaşlara çeşitli önerilerde bulunmaktadır.

Tüm bu sonuçlar dikkate alındığında Koronavirüs salgınının daha fazla önemsenmesi gerektiği ve uygulamaların genişletilerek tüm ölçekli işletmelerin yararlanabileceği bir yapının varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda araştırma sonuçlarına uygun olarak ilgili kuruluşlara, paydaşlara ve araştırmacılara şu önerilerde bulunmaktadır;

- Koronavirüs salgını nedeniyle hijyen ve mesafe kurallarının turizm sektörünün her alanında uygulanması ve etkin bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir.
- Ekonomik temelli destek paketlerinin kısa vadeli ve geçici olması yerine daha uzun vadeli planlamalar gerekmektedir.
- Ekonomik desteğin yanı sıra kriz yönetimine ilişkin işletme ve kuruluşlara danışmanlık desteği verilmesi gerekmektedir.
- Çalışanların maske ve eldiven kullanmaları nedeniyle verimliliği düşürecek mesai uzunluklarına dikkat edilmelidir.
- Ülkelerin bireysel tedbirleri ile birlikte uluslararası standartlar belirlenerek virüsün yayılma hızı düşürülmelidir. Özellikle uluslararası turist hareketlerinde bu standartların uygulanması zorunlu hale getirilmelidir.
- Yeterli hijyen altyapısı ve uygun koşulları olmayan turizm işletmelerine faaliyet izni verilmemelidir.
- İlgili alan yazında bu konunun daha fazla araştırılması ve salgına karşın hangi önlem türlerinin alınarak daha başarılı olacağı konusunda çalışmalar önerilmektedir.

- Araştırmacılara, Koronavirüs salgını süresince turizm faaliyetlerinin devam edebilmesi için sürecin nasıl yönetilmesi gerektiğinin araştırılması ve bilimsel sonuçların ilgili paydaşlara aktarılması önerilmektedir.
- Turizm endüstrisinde yer alan kuruluşların 'sağlıklı turizm' hedefiyle kapasitelerini sınırlandırması ancak sürdürülebilir turizm ve istihdam açısından sonlandırmaması önerilmektedir.

Kaynakça

- Ayittey, F. K., Ayittey, M. K., Chiwero, N. B., Kamasah, J. S., & Dzuvoor, C. (2020). Economic impacts of Wuhan 2019 nCoV on China and the world. *Journal of Medical Virology*, 92(5), 473-475.
- Bakar, N. A. & Rosbi, S. (2020). Effect of Coronavirus disease (COVID-19) to tourism industry. *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*, 7(4).
- BBC, (2020). 09.08.2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53066032> sitesinden alınmıştır.
- Blake, A., Durberry, R., Sinclair, M. T., & Sugiyarto, G. (2001). Modelling tourism and travel using tourism satellite accounts and tourism policy and forecasting models. *Tourism and travel research instituted discussion paper*, 4, 2001-2004.
- Blake, A., Sinclair, M. T., & Sugiyarto, G. (2003). Quantifying the impact of foot and mouth disease on tourism and the UK economy. *Tourism Economics*, 9(4), 449-465.
- Business Insider, 2020. 08.07.2020 tarihinde <https://www.businessinsider.com/coronavirus-hit-to-airlines-could-top-100-billion-flybe-collapses-2020-3> sitesinden alınmıştır.
- Chan, S. H., & Kuok, O. M. (2011). A study of human resources recruitment, selection, and retention issues in the hospitality and tourism industry in Macau. *Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism*, 10(4), 421-441.
- Chinazzi, M., Davis, J. T., Ajelli, M., Gioannini, C., Litvinova, M., Merler, S., & Viboud, C. (2020). The effect of travel restrictions on the spread of the 2019 novel coronavirus (COVID-19) outbreak. *Science*, 368(6489), 395-400.
- Cró, S., & Martins, A. M. (2017). Structural breaks in international tourism demand: Are they caused by crises or disasters?. *Tourism management*, 63, 3-9.
- Davidson, M. C., & Wang, Y. (2011). Sustainable labor practices? Hotel human resource managers views on turnover and skill shortages. *Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism*, 10(3), 235-253.
- Demertzis, M., Sapir, A., Tagliapietra, S., & Wolff, G. B. (2020). An effective economic response to the coronavirus in Europe. *Policy Contributions*, 35323. Issue, 6. March 2020

- Diakonidze, M. (2019). Development of tourism services and employment perspectives: a case study. *European Research Studies Journal* Volume XXII, Issue 3, 2019 pp. 132-148
- Dolnicar, S., & Zare, S. (2020). COVID19 and Airbnb–Disrupting the disruptor. *Annals of Tourism Research*, 2020 Jul; 83: 102961.
- Dowd, J. B., Andriano, L., Brazel, D. M., Rotondi, V., Block, P., Ding, X., ... & Mills, M. C. (2020). Demographic science aids in understanding the spread and fatality rates of COVID-19. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(18), 9696-9698.
- Dwyer, L., Forsyth, P., Spurr, R., & Van Ho, T. (2006). Economic effects of the world tourism crisis on Australia. *Tourism Economics*, 12(2), 171-186.
- Espino-Rodriguez, T. F., & Robaina, V. P. (2005). The management perception of the strategic outsourcing of services: An empirical examination in the hotel sector. *The Service Industries Journal*, 25(5), 689-708.
- Evans, O. (2020). Socio-economic impacts of novel coronavirus: The policy solutions. *Biz Econs Quarterly*, 7, 3-12.
- Falk, M. (2016). The stagnation of summer glacier skiing. *Tourism Analysis*, 21(1), 117-122.
- Farzanegan, M. R., Gholipour, H. F., Feizi, M., Nunkoo, R., & Andargoli, A. E. (2020). International Tourism and Outbreak of Coronavirus (COVID-19): A Cross-Country Analysis. *Journal of Travel Research*, 0047287520931593. 1-6
- Fetzer, T., Hensel, L., Hermle, J., & Roth, C. (2020). Coronavirus perceptions and economic anxiety. *Review of Economics and Statistics*, 1-36.
- Gelaw, T. A. (2020). Global Risk, Diagnosis and Treatment of Coronavirus Disease (COVID-19): The Pandemic. *J Med Biol*, 2(2), 54-64.
- Gopinath, G. (2020). Limiting the economic fall out of the coronavirus with large targeted policies. *Mitigating the COVID Economic Crisis: Act Fast and Do Whatever It Takes*, 41-48.
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-20.
- Hale, T., Petherick, A., Phillips, T., & Webster, S. (2020). Variation in government responses to COVID-19. *Blavatnik school of government working paper*, 31.
- Hall, C. M. (2010). Crisis events in tourism: subjects of crisis in tourism. *Current issues in Tourism*, 13(5), 401-417.
- Hall, C. M., Scott, D., & Gössling, S. (2020). Pandemics, transformations and tourism: be careful what you wish for. *Tourism Geographies*, 1-22.
- Hafiz, H., Oei, S. Y., Ring, D. M., & Shnitser, N. (2020). Regulating in pandemic: evaluating economic and financial policy responses to the coronavirus crisis. *Boston College Law School Legal Studies Research Paper*, (527).

- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., ... & Cheng, Z. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The lancet*, 395(10223), 497-506.
- Kartseva, M. A., & Kuznetsova, P. O. (2020). The economic consequences of the coronavirus pandemic: which groups will suffer more in terms of loss of employment and income?. *Population and Economics*, 4, 26.
- Khan, D., & Khan, L. Y. (2020). The Economic Impact of COVID-19 on Developing Countries Part 2. *April, 1*, 2020.
- Kızılboğa, R. (2012). Risk Yönetimi ve Ülke Uygulamalarında Yönetim Modelleri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 4(7).
- Lee, S. M., & Lee, D. (2020). “Untact”: A new customer service strategy in the digital age. *Service Business*, 14(1), 1–22.
- Meninno, R., & Wolff, G. (2020). 9 As coronavirus spreads, can the EU afford to close its borders?. *Economics in the Time of COVID-19*, 87.
- Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., ... & Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International journal of surgery (London, England)*, 78, 185.
- OECD, 2020. 09.07.2020 tarihinde <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/tourism-policy-responses-to-the-coronavirus-covid-19-6466aa20/> sitesinden alınmıştır.
- Papatheodorou, A., Rosselló, J., & Xiao, H. (2010). Global economic crisis and tourism: Consequences and perspectives. *Journal of Travel Research*, 49(1), 39-45.
- Perdue, R. R., Long, P. T., & Allen, L. (1990). Resident support for tourism development. *Annals of tourism Research*, 17(4), 586-599.
- Ranasinghe, R., Karunaratna, C., & Pradeepamali, J. (2020). After Corona (Covid-19) Impacts On Global Poverty and Recovery of Tourism Based Service Economies: An Appraisal. *Available at SSRN 3591259*.
- Saarinen, J. (2003). The regional economics of tourism in Northern Finland: The socio-economic implications of recent tourism development and future possibilities for regional development. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 3(2), 91-113.
- Sausmarez, N. (2007). Crisis management, tourism and sustainability: The role of indicators. *Journal of sustainable tourism*, 15(6), 700-714.
- Sims, W. J. (2007). Antecedents of labor turnover in Australian pineresorts. *Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism*, 6(2), 1-26.
- Smeral, E. (2009). The impact of the financial and economic crisis on European tourism. *Journal of Travel Research*, 48(1), 3-13.

- Şenol, Z., & Zeren, F. (2020). Coronavirus (COVID-19) and Stock Markets: The Effects of The Pandemic on the Global Economy. *Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)*, 7(4), 1-16.
- Torales, J., O'Higgins, M., Castaldelli-Maia, J. M., & Ventriglio, A. (2020). The outbreak of COVID-19 corona virus and its impact on global mental health. *International Journal of Social Psychiatry*, 0020764020915212.
- Turizm Güncel, 2020. 03.07.2020 tarihinde <https://www.turizmguncel.com/haber/iste-16-ulkenin-turizm-sektorunu-korumak-icin-aldigi-onlemler> sitesinden alınmıştır.
- UNWTO, 2004. 03.08.2020 tarihinde <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284407910> sitesinden alınmıştır.
- UNWTO, 2009. 03.08.2020 tarihinde <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284413591> sitesinden alınmıştır.
- UNWTO, 2020a. 01.08.2020 tarihinde <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.1> sitesinden alınmıştır.
- UNWTO, 2020b. 02.08.2020 tarihinde <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020> sitesinden alınmıştır.
- Wang, J., & Ritchie, B. W. (2012). Understanding accommodation managers' crisis planning intention: An application of the theory of planned behaviour. *Tourism Management*, 33(5), 1057-1067.
- Whaibeh, E., Mahmoud, H., & Naal, H. (2020). Telemental Health in the Context of a Pandemic: the COVID-19 Experience. *Current Treatment Options in Psychiatry*, 1-5.
- Wells, C. R., Sah, P., Moghadas, S. M., Pandey, A., Shoukat, A., Wang, Y., ... & Galvani, A. P. (2020). Impact of international travel and border control measures on the global spread of the novel 2019 coronavirus outbreak. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(13), 7504-7509.
- WEF, World Economic Forum. 01.07.2020 tarihinde <https://www.weforum.org/agenda/2020/05/tourism-industry-slump-recovery-coronavirus-lockdown/> sitesinden alınmıştır.
- WHO, 2020. 05.07.2020 tarihinde <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public> sitesinden alınmıştır.
- Williams, C. C. (2020). Impacts of the coronavirus pandemic on Europe's tourism industry: Addressing tourism enterprises and workers in the undeclared economy. *International Journal of Tourism Research*.
- Yang, Y., Zhang, H., & Chen, X. (2020). Coronavirus pandemic and tourism: Dynamics to chaotic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak. *Annals of Tourism Research*.

- Yaşar, B. 2020. 09.07.2020 tarihinde COVID-19 kapsamında turizm sektörü için uygulanan destekler. <https://www.pwc.com.tr/tr/medya/kose-yazilari/bilgutay-yasar/covid19-kapsaminda-turizm-sektoru-icin-uygulanan-destekler.html> sitesinden alınmıştır.
- Zenker, S., & Kock, F. (2020). The coronavirus pandemic–A critical discussion of a tourism research agenda. *Tourism Management*, 81, 104164.
- Zheng, Y., Goh, E., & Wen, J. (2020). The effects of misleading media reports about COVID-19 on Chinese tourists' mental health: a perspective article. *Anatolia*, 31(2), 337-340.